№ 152 Օգոստոսի 18 (30) 1881 Օգոստոսի 18 (30) № 152

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուբլ, կէս տարվանը 6 բուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում դրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Ստորագրողներին գիտում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տոն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն ինչով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Երեի մի պատճառ կայ։—ՆԵՐԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Նամակ Ախալցխայից։ Նամակ Նոր-Բայազէթից։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Հայոց խնդիր։ Նամակ Թիւրքիայից։ Արտաքին լուրեր։—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ։ Դպրոցական Մինաս Փէզոյէ։

ԵՐԵՒԻ ՄԻ ՊԱՏՃԱՌ ԿԱՑ

—

Հայերի և հրէաների մէջ մի նմանութիւն կայ, այն է որ ամենքը թէև շատ ընդունակ և խելօք են համարում թէ հրէաներին և թէ հայերին, բայց ոչ ոք չէ սիրում ոչ հայերին, ոչ էլ հրէաներին։

Ի՞նչ է այդ անբացատրելի հակակրութեան պատճառը, որ ամեն ազգերը ունեն դէպի հրէաները և դէպի հայերը։ Երևի այդ հակակրութեան համար մի հիմնական պատճառ կայ....

Այդ պատճառը մեր մէջն է՝ հրէաների և հայերի մէջ։ Այդ երկու ազգութիւնները ունեն անթիւ խոշոր պակասութիւններ, որոնք նրանց հակակրելի են դարձնում միւս ազգութիւններին.... Ազգային դաստիարակութիւնը, պատմական հանգամանքները ստիպում են այդ տեսակ ազգերին, ինչպես հայերն ու հրէաները, մշակել իրանց համար առանձին սկզբունքներ, որոնք համապատասխան չեն ընդհանուր մարդկութեան մէջ ընդունված բարոյականութեան ըսկզբունքներին։ Այդ երևոյթը մանաւանդ նըկատվում է հրէաների մօտ։

Աշխարհիս երեսին գրեթէ մի ազգութիւն չը կայ, որ չատեր հրէաներին։ Երևի պատճառը նոյն իսկ հրէաների մէջն է։

Վերջին ժամանակները, մանաւանդ հրէաների ջարդից յետոյ, Ռուսաստանի հրէաները, կարծես զգացին, հասկացան այդ ճշմարտութիւնը։ Նրանք հասկացան թէ պէտք է նորից դաստիարակեն իրանց, փոխեն իրանց մէջ տիրապետող բարոյական վարդապետութեան հիմունքները։

Եւ ահա կազմվեցաւ հարաւային Ռուսաստանի հրէաների մէջ մի տեսակ նոր աղանդ, որ դիտաւորութիւն ունի մաքրել Հին-Կտակարանը Տալմուդի մոլեռանդ ազդեցութիւնից և որ անուանվում է բիբլիական հոգևոր եղբայրութիւն։

Այդ եղբայրութիւնը անխնայ կերպով քննադատում է նոյն իսկ հրէաների պակասութիւնները և առաջարկում է նրանց բարոյապէս վերանորոգվել։ Մի պատճառ պէտք է լինի, որ ամենքը մեզ ատում են, ասում են առաջադէմ եղբայրութեան անդամները, իսկ մեզ ատում են, որովհետև մենք հարստահարում ենք, վաշխառութիւն ենք անում, խաբում ենք, կողոպտում ենք այն ազգերին, որոնց շրջանում բնակվում ենք։ Բիբլիական հոգևոր եղբայրութեան գլխաւոր սկզբունքները սրանք են. չը պէտք է գինեվաճառութեամբ պարապել, չը պէտք է փողերը տոկոսով տալ, չը պէտք է հարստահարել, չը պէտք է խաբել, չը պէտք է թաղթ խաղալ և այլն։

Եւ զարմանալի երևոյթ. վերջին տասնամեայ ընթացքում յայտնվեցաւ և հայերի մէջ անձնաքննական մարկոյ ուղղութիւնը, որի ներկայացուցիչը „Մշակն“ էր։ Նոյն երևոյթը նշմարվեցաւ երկու ազգութիւնների մէջ։ Նոր ուղղութիւնը ասում էր. երևի մի պատճառ կայ, որ մեզ ամենքը ատում են, քննադատենք մեզ ուրեմն, անխնայ քննենք մեր խոշոր պակասութիւնները։ Եւ երկու ազգութիւնների մէջն էլ անմիջապէս լսվեցաւ հին կուսակցութեան ձայնը, որ անհնարագրելի կերպով վրդովվեցաւ թէ յայտնվեցաւ մի նոր ուղղութիւն, որ անխնայ քննադատել համարձակվեց ազգի հին պակասութիւնները։

Ազգութեան և եկեղեցու դաւաճան, անուս մանուխներ, յիմարներ և այլ և այլն,—ահա այն ածականները որոնք թափվեցան հայերի հին կուսակցութեան բերանից անձնաքննութիւնը առաջարկող նոր կուսակցութեան դէմ, նոյն բառերով այժմ հրէական հին կուսակցութիւնը վերաբերվում է դէպի բարոյական և հասարակական վերանորոգութիւնը առաջարկող հրէական նոր կուսակցութիւնը։

Այս րոպէիս Ռուսաստանում ռուսերէն լեզուով հրատարակվող հին հրէական օրգանները խօսք չեն գտնում որ խայտառակեն վերանորոգիչ հրէական նոր կուսակցութիւնը։ Օրգանները ինչպես „Восходъ“ և „Разсвѣтъ“ կատաղած են որ երիտասարդ հրէական կուսակցութիւնը անխնայ քննադատում է հրէական ազգի հին պակասութիւնները և նրա յանցաւոր ձգտումները։

Նրանց կարծիքով անձնաքննութեան գրոշակը բարձրացնել հրէական հասարակութեան, հին եկեղեցու, ընտանեկան կազմակերպութեան, բարք ու վարքերի, հին բարոյական սկզբունքների դէմ,—նշանակում է ոչ թէ վերանորոգել ազգութիւնը, աւելի արժանաւոր դարձնել նրան ժամանակակից մարդկային կեանքի մէջ ապրելու, այլ նըշանակում է քանդել ազգութիւնն ու եկեղեցին։

Հին հրէական կուսակցութեան կարծիքով հրէայի պակասութիւնները, նրա յանցաւոր, տգեղ, հակակրելի հակումները ազգային յատկութեան մի մասն են կազմում, ուրեմն քանդել նրանց, նշանակում է քանդել ազգութիւնը։

Արդիւք այդ շարժման և մեր հայերի այժմեան շարժման մէջ չը կայ մի նմանութիւն։

Մեր հին կուսակցութիւնն էլ կարծում է որ քննադատել մեր դարևոր ազգային պակասութիւնները, նշանակում է վնասել նոյն իսկ ազգային գոյութեանը, քանդել նոյն իսկ ազգութիւնը։

Իսկ մեր կարծիքով դա նշանակում է վերանորոգել ազգութիւնը և պատրաստել նրան աւելի արժանաւոր կեանքի։

Գ. Ա.

ՆԵՐԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

—

Օգոստոսի 14

«Մշակի» ընթերցողներին արդէն յայտնի է մեր եկեղեցիների երեցփոխան Յովհաննէս Վանցեանի ապօրինի վարմունքը եկեղեցական կայքերի և դրամների հետ և երեք տարի հաչիւ չը գրելը ժողովրդական մատեաններում, որոնք ներկայիս կոնսիստորիայի արխիվում բանտարկված են։

Ժողովրդի խնդրագրին համաձայն, Թիֆլիսի կոնսիստորիան հրամանագրեց տեղւոյն հոգևոր կառավարութեանը, հրավիրել ժողովուրդը և ընտրել նրանց մէջից հաչուառուներ, հրաժարեալ Վանցեանի մասը մուրը սեպագրութիւնները քննելու և կոնսիստորիային զեկուցանելու համար։ Ամսոյ 9-ին կիրակի օրը, առաւօտեան ժամերգութիւնից յետոյ, բարեկարգիչ քահանայի հրաւիրմամբ, խուռն բազմութիւն ժողովրդոց հաւաքվեցան Ս. Փրկիչ եկեղեցու գաւիթը և ընտրեցին հաչուառուներ՝ Զաքարոս քահանայ Պաշտաուռուն, Մկրտիչ քահանայ Գասմաճեանցին, պ. պ. Կարապետ Մուրաֆեանցին, Յարութիւն Սիրունեանցին, Վահան Ֆէնեհճեանին, Վահան Գրիգորեանցին, Յարութիւն Զաքարեանցին, Մկրտիչ Ֆէր Սարգիսեանցին, Գրիգոր Ճէպէճեանցին և Թորոս Լազարեանցին։ Հոգևոր կառավարութիւնը հաստատեց յիշեալ հաչուառուներին և հրամանագրեց որ հետեւեալ օրը հաւաքվին և սկսեն հաչիւները քննել։ Մի հրամանագրով էլ Վանցեանին հրավիրեց, որ գայ և իրան թղթերը յանձնէ։ Նշանակեալ ժամանակին հաւաքվեցան բոլոր հաչուառուները, բայց Վանցեանը չը ներկայացաւ, այլ յայտարարութիւնով յայտնեց հոգևոր կառավարութեանը, որ տարարեալ պատճառով չէ կարող գալ և թղթերը յանձնել, մինչև անգամ սպառնում էր որ եթէ հոգևոր կառավարութիւնը յանգգնի հաչիւներին մօտ գնալ՝ նա կը դիմէ օրէնքին։ Պ. պ. հաչուառուները հաստատ գիտէին իրանց մէջ տիրապետող բարոյական վարդապետութեան հիմունքները։

Եւ ահա կազմվեցաւ հարաւային Ռուսաստանի հրէաների մէջ մի տեսակ նոր աղանդ, որ դիտաւորութիւն ունի մաքրել Հին-Կտակարանը Տալմուդի մոլեռանդ ազդեցութիւնից և որ անուանվում է բիբլիական հոգևոր եղբայրութիւն։

Այդ եղբայրութիւնը անխնայ կերպով քննադատում է նոյն իսկ հրէաների պակասութիւնները և առաջարկում է նրանց բարոյապէս վերանորոգվել։ Մի պատճառ պէտք է լինի, որ ամենքը մեզ ատում են, ասում են առաջադէմ եղբայրութեան անդամները, իսկ մեզ ատում են, որովհետև մենք հարստահարում ենք, վաշխառութիւն ենք անում, խաբում ենք, կողոպտում ենք այն ազգերին, որոնց շրջանում բնակվում ենք։ Բիբլիական հոգևոր եղբայրութեան գլխաւոր սկզբունքները սրանք են. չը պէտք է գինեվաճառութեամբ պարապել, չը պէտք է փողերը տոկոսով տալ, չը պէտք է հարստահարել, չը պէտք է խաբել, չը պէտք է թաղթ խաղալ և այլն։

Եւ զարմանալի երևոյթ. վերջին տասնամեայ ընթացքում յայտնվեցաւ և հայերի մէջ անձնաքննական մարկոյ ուղղութիւնը, որի ներկայացուցիչը „Մշակն“ էր։ Նոյն երևոյթը նշմարվեցաւ երկու ազգութիւնների մէջ։ Նոր ուղղութիւնը ասում էր. երևի մի պատճառ կայ, որ մեզ ամենքը ատում են, քննադատենք մեզ ուրեմն, անխնայ քննենք մեր խոշոր պակասութիւնները։ Եւ երկու ազգութիւնների մէջն էլ անմիջապէս լսվեցաւ հին կուսակցութեան ձայնը, որ անհնարագրելի կերպով վրդովվեցաւ թէ յայտնվեցաւ մի նոր ուղղութիւն, որ անխնայ քննադատել համարձակվեց ազգի հին պակասութիւնները։

Ազգութեան և եկեղեցու դաւաճան, անուս մանուխներ, յիմարներ և այլ և այլն,—ահա այն ածականները որոնք թափվեցան հայերի հին կուսակցութեան բերանից անձնաքննութիւնը առաջարկող նոր կուսակցութեան դէմ, նոյն բառերով այժմ հրէական հին կուսակցութիւնը վերաբերվում է դէպի բարոյական և հասարակական վերանորոգութիւնը առաջարկող հրէական նոր կուսակցութիւնը։

Այս րոպէիս Ռուսաստանում ռուսերէն լեզուով հրատարակվող հին հրէական օրգանները խօսք չեն գտնում որ խայտառակեն վերանորոգիչ հրէական նոր կուսակցութիւնը։ Օրգանները ինչպես „Восходъ“ և „Разсвѣтъ“ կատաղած են որ երիտասարդ հրէական կուսակցութիւնը անխնայ քննադատում է հրէական ազգի հին պակասութիւնները և նրա յանցաւոր ձգտումները։

Նրանց կարծիքով անձնաքննութեան գրոշակը բարձրացնել հրէական հասարակութեան, հին եկեղեցու, ընտանեկան կազմակերպութեան, բարք ու վարքերի, հին բարոյական սկզբունքների դէմ,—նշանակում է ոչ թէ վերանորոգել ազգութիւնը, աւելի արժանաւոր դարձնել նրան ժամանակակից մարդկային կեանքի մէջ ապրելու, այլ նըշանակում է քանդել ազգութիւնն ու եկեղեցին։

Հին հրէական կուսակցութեան կարծիքով հրէայի պակասութիւնները, նրա յանցաւոր, տգեղ, հակակրելի հակումները ազգային յատկութեան մի մասն են կազմում, ուրեմն քանդել նրանց, նշանակում է քանդել ազգութիւնը։

Արդիւք այդ շարժման և մեր հայերի այժմեան շարժման մէջ չը կայ մի նմանութիւն։

Մեր հին կուսակցութիւնն էլ կարծում է որ քննադատել մեր դարևոր ազգային պակասութիւնները, նշանակում է վնասել նոյն իսկ ազգային գոյութեանը, քանդել նոյն իսկ ազգութիւնը։

Իսկ մեր կարծիքով դա նշանակում է վերանորոգել ազգութիւնը և պատրաստել նրան աւելի արժանաւոր կեանքի։

Գ. Ա.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԴԱՍԱՐԱՐ ՄԻՆԱՍ ՓԷԶՈՅԷՆ

—

Հարկաւոր է ունենալ Գօգոլի տաղանդը, որ կարելի լինի դուրս բերել ամբողջապէս այս տիպը։ Եւ միայն ցոյց կը տամ ընթերցողին նրա մի քանի գծերը։ Այս տիպը ունի պատմական նշանակութիւն, որովհետև նա արտադրութիւն է այն բիւրօկրատական կեանքի, որ թագաւորում էր դատաստանական ընթացքներից առաջ։

Մինաս Փէզոյէին ամենայն իրաւունքով կարելի է անուանել բիւրօկրատական կեղծաւորութեան, սոխ, շողոքորթութեան և կեղտոտութեան զամբիւղ։

Թողնելով միանգամայն նրա մասնաւոր կեանքը, ես կը ներկայացնեմ ընթերցողին միայն նրա ծառայողական գործունէութիւնը։

Մինաս Փէզոյէն ունի մի միջակ դրամագլուխ, որ ձեռք է բերել իր «չինովնիկական» յատկութիւնների շնորհիւ։ Ցաս տարուց աւելի է, որ նա վարում է մի դիւանատան մէջ ծախսարարի պաշտօն։ Ի՞նչն է պակաս։ Դմակն էլ է իր ձեռքին, դանակն էլ՝—ոնց ուզում է կտրում է։ Ինչ որ գնի դիւանատան համար՝ ցախ, մոմ, թուղթ, գրիչ, մահուդ—բոլորից իր համար միշտ «տասանորդ» կը հանի։ Որոշված է, օրինակ, որ գիւղերը պարապող ամեն մի գրագրի առաջ պէտք է մի մոմ լինի, բայց Մինաս Փէզոյէյը երեքին տալիս է մէկ մոմ, իսկ երկուսը աչքարտանում է իր տունը։ Նրանից խօ թուղթ ուզելը ու նրա մսեցը պօկելը մի և նոյն ցաւն է։ Առանց ադմունի ոչ մէկին մի թերթ անգամ չի տայ։

Մեծ օգուտ է տալիս Մինաս Փէզոյէյին այն հանգամանքը, որ դիւանատունը ամենայն տարի ամարանոց է գնում։ Կան-կարասկը տանելու համար ծախսարարի պարտականութիւնն է արարաներ վարձել։ Մինաս Փէզոյէյը վերցնում է, օրինակ, 10 արաբա. բացի նրանից, որ վարձը երկու անգամ աւելի է ցոյց տալիս, նա մի և նոյն ժամանակը աշխատում է տեղաւորացնել բոլոր ծանրութիւնը 8 արաբայի վրա—իսկ երկուսը ծառայացնում է իրան։ Ամարանոցը տալիս էր և ուրիշ արդիւնքներ։ Հաստատ փաստ է, որ սրանից 3—4 տարի առաջ դիւանատան գլխաւորի ամարային բնակարանում միշտ կորչում էին չոգունէ պլիտաները։ Հէնց կը գային ամարանոց,—պլիտաները անհետացել են։

—Մինաս Փէզոյէյ, պլիտաները ո՞ւր են, ՕՁ որ քո հսկողութեանն է յանձնված, ինչու՞ չես լաւ մտիկ տալիս—նեղանալով հարցնում է տիկինը։

—Ինչ անեմ, խանբաջի, պատասխանում է Մինաս Փէզոյէյը, էդ լիրբ, աւազակ մալականների տախիցը գալ չի լինում, էնց աչքդ չուռ ես տալիս—թռցնում են ամեն բան։

Բայց այդ լիրբ, աւազակ մալականը էնց ինքը Մինաս Փէզոյէյն էր։ Մի քանի տարի նա յաջողութեամբ կատարեց մալականի դերը, բայց մի անգամ բռնվեց։

Ատոիճանաւորներից մէկը յանձնել էր նրան մի քանի նորոգութիւններ անել իր բնակարանում։ Մինաս Փէզոյէյը յաջողութեամբ կատարում է յանձնարարութիւնը և ինչպես վարձատրութիւն փեշի տակին դուրս է բերում վառարանի երկաթեայ դռները։ Ատոիճանաւորը այդ իմանում է և միւս օրը մանում է դիւանատան այն անենակը, ուր սովորաբար պարապում է Մինաս Փէզոյէյը մի քանի ուրիշ ծառայողների հետ։

—Մինաս Փէզոյէյ, իմ բնակարանի վառարանի դռները կորել են։ Ո՞ւր են անհետացել, չը գիտես—հարցնում է նա։

—Ես ինչ իմանամ, աղա. երևի մշակներն են գողացել։

—Գողը էնց դու ես, լիրբ, աւազակ, անամօթ! Լռութիւն և քրտնքի կաթիլներ....

—Ես քեզ դատաստանի տակ կը գցեմ, քո կաշին կերթեմ կը տամ, скатина! мерзавецъ!...

Մինաս Փէզոյէյը գողալով ուզում է ծունկ չոքել նրա առաջ, բայց այդ րոպէին մի գունդ թռա դիպչում է նրա խաչած կողակի պէս կարմրած երեսին և ասոիճանաւորը դուրս է գալիս սենեակից...

—Անուշ լինի, Մինաս Փէզոյէյ! Շնորհաւորում են ներկայ եղող ծառայողները, մի ընդհանուր ծիծաղ բարձրացնելով։

Մինաս Փէզոյէյը առանց նրանց նայելու հանգստութեամբ հանում է թաշկինակը, սրբում է երեսը և նորից չարունակում գրել։

—Какъ съ гуся вода! նկատում է մէկը։

—Շան երես ունի, դա խօ մարդ չի—պատասխանում է միւսը բարձր ձայնով։

Մինաս Փէզոյէյը խլի պէս չարունակում է իր պարապմունքը։

Գանք ուրիշ արդիւնքներին։

Դիւանատան համար ծառաներ բռնում է միշտ ծախսարարը։ Նրանք բոլորովին վերջինի իրաւունքի տակ են։ Մինաս Փէզոյէյը ամեն անգամ նոր ծառայ բռնելիս կանչում է նրան իր մօտ և մանրամասնապէս յայտնում է նրան բոլոր պայմանները։

—Դառայի համար նշանակված է ամսական 15 բուբլի—ասում է Մինաս Փէզոյէյը—իսկ դու կը ստանաս 10 բուբլի։ Թէ ուր է գնում մնացած հինգ բուբլը—այդ քո գործը չէ։ Ցերութիւնը մեծ ծախսեր ունի և չատ պարտք։ Եթէ համաձայն ես ստանալ ամսական 10 բուբլ և տավարատամ տորպգրել 15—էգուցուանից կարող ես սկսել պաշտօնդ։